

Circumpolar reindrift -

Større internasjonalt engasjement i reinforskningen et nødvendig neste skritt

Johan Mathis Turi - leder for Association of World Reindeer Herders

Innledning

Innledningsvis vil jeg si noe om den organisasjonen jeg representerer. Det fins i dag over 20 forskjellige reindriftsfolk i verden. Med reindriftsfolk menes forskjellige urbefolkningsgrupper som har sin kultur og identitet knyttet til tamreindriften. Det er disse som står bak stiftelsen av Association of World Reindeer Herders. WRH ble stiftet i mars 1997, i byen Nadym, i Nordvest Russland. Stiftelsesmøtet samlet utsendinger fra alle de største reindriftsområdene i verden. Således var over 96% av tamreindriften i verden representert på stiftelsesmøtet¹.

WRH er en frivillig medlemsorganisasjon som skal arbeide for fremme av faglig og økonomisk samarbeid mellom verdens reindriftsfolk. Forbundet skal også fremme informasjon om tamreindriften på verdensbasis. WRHs virksomhet organiseres på prosjektbasis. Forbundets historie går tilbake til 1993 da reindriftsfolkene for første gang i historien fikk anledning til å møte hverandre. Det skjedde i forbindelse med Verdensfestivalen for Reindriftsfolk som gikk av stabelen i Tromsø. På festivalen deltok representanter for 15 forskjellige reindriftsfolk fra hele det arktiske området. Disse nedsatte en arbeidsgruppe, World Reindeer Peoples Union (WRPU), som fikk i oppdrag å utvikle kontakt og samarbeid mellom verdens reindriftsfolk, og arbeide for dannelsen av et verdensforbund for tamreindriften.

Fra 1993 til i dag er det bygd opp et kontaktnett som omfatter de fleste reindriftsfolk i verden. Det er opprettet kontakt med sentrale og regionale reindriftsmyndigheter, og med forskjellige fagmiljøer innen reinforskning, forvaltning og rettighetsspørsmål i tilknytning til tamreindriften i de forskjellige land. Videre er det tatt initiativ til konkrete samarbeidsprosjekter for styrking av tamreindriften over region- og landegrensene. Parallelt med stiftelsen av WRH er det arbeidet for stiftelse av en egen fagorganisasjon for tamreindriften i Russland, Reindriftsunionen i Russland (RUR). Denne ble stiftet i 1995. Det er også igangsatt arbeid for å få vedtatt en føderal reindriftslov for tamreindriften i Russland. Lovforslag er fremmet for Den Russiske føderasjonens Statsduma i 1996. Samarbeidet mellom verdens reindriftsfolk, som startet i 1993 og som ble formalisert gjennom stiftelsen av WRH i 1997, har således skaffet seg en brukbar plattform. Allerede på stiftelsesmøtet ble reinforskningen pekt ut som en sentral sak som WRH ønsket å jobbe med. WRH ser det som en prioritert oppgave å få til et bredt samarbeid mellom tamreindriften på den ene siden, og reinforskningstiljøene på den andre siden. Vårt mål m.h.t. reinforskningen er ganske enkelt at vi ønsker å bidra til at den skal bli mer vektlagt enn det som synes tilfelle i dag. Vi mener at reinforskningen er undervurdert i forskningsprogrammer som omfatter forvaltningen av de arktiske områdene.

Jeg er derfor glad for å få lov til å presentere tamreindriften i verden for denne forsamlingen. I min presentasjon vil jeg bruke tid på næringens situasjon, og også prøve å få frem tanker om

---

¹Blant stifterne finner man både Norske reindriftsamers landsforbund (NRL), Svenska samernas riksförbund (SSR), Johtti sapmelazžat og Paliskuntain yhdistys i Finland.

hvordan fremtiden for tamreindriften bør være, og hvilke behov vi ser m.h.t. fremtidige oppgaver for reinforskningen. Mitt budskap er at det viktigste for tamreindriftens og rein-driftsfolkernes fremtid er at man makter å se næringen i et større perspektiv. Næringen vil være best tjent med at den tas for det den er; nemlig en genuin forvaltningsmodell for en bærekraftig utnyttelse av de arktiske fastlandsområder - en modell som har vist seg fullt ut dugelig over hele det circumpolare området. Derneft, og like viktig, er at tamreindriften representerer en kulturytring som er spesifikt knyttet til urbefolkningene i nordområdene. Det er disse to hovedelementene som må vektlegges, også i forskningsammenheng.

En næring skapt for nordområdene

Jeg vil først gi en kort beskrivelse av tamreindriften på verdensbasis for å få frem et omriss av det vi snakker om. Tamreindriften er den største landbaserte primærnæringen i nordområdene i den forstand at den fins over hele det circumpolare området. Forklaringen ligger i at tamreindriften er den eneste primærnæringen som klarer å få til en verdifull utnyttelse av de skrinne fjell- og utmarksbeitene som disse områdene i hovedsak består av. Tamreindriften er også den beste oppskriften på en bærekraftig ressursutnyttelse i nordområdene. Det er uomtvistelig at ingen av de landbaserte primærnæringene har til de grader hatt evnen, og viljen, til å underordne seg naturens premisser på samme måte som tamreindriften. Nettøpp denne egenskapen har gjort tamreindriften overlegen alle andre landbaserte næringer i disse områdene. Den har således vært nesten enerådende i store deler av de arktiske fjell- og tundrastrøk helt til det siste. Dens betydning som sikker matreserve, og som basis for høsting av andre naturgoder i områdene, har uten tvil hatt meget stor betydning for bosetningen i de arktiske strøk. Tamreindriften er en arealkrevende næring. Heldigvis fins det store reinbeitearealer tilgjengelig. Det er regnet med at ca. 1/4 av verdens landarealer kan betraktes som reinbeiter. Det meste av disse ligger innenfor nordområdene. Det antas at tamreindriften i dag utnytter i overkant av 40% av de totale reinbeitearealene i verden, m.a.o. ca. 10-15% av verdens landareal. De opprinnelige tamreinområdene lå i Europa og Asia. I disse områdene har næringen vært drevet gjennom u-minnelige tider. Det fins ingen sikre opplysninger om reindriftens opprinnelse. De første skriftlige kilder som omtaler tamreindriften, er fra 1500 år tilbake².

Det fins i dag i rundt 2,4 mill. tamrein i verden. Av disse fins ca. 650 000 dyr (27%) innenfor de fennoskandiske (nordiske) landene, ca. 1,7 mill dyr (70 %) fins innenfor Russland, ca. 2-3000 dyr fins i Mongolia, ca. 1500 dyr fins i China, ca. 25 000 dyr fins i Alaska, ca. 3000 dyr fins i Canada, og mellom 3.-7000 dyr fins i Grønland. Det antas at tamreindriften har hatt en jevn vekst gjennom tidene, når man ser bort fra utviklingen i dette århundret hvor det har vært en nedgang. I Russland er det anslått at tamreinbestanden i begynnelsen av dette århundret var på ca. 3,5 millioner dyr. I så fall har nedgangen i dette området vært på ca. 50% i dette århundret. I Nord-Amerika kjenner vi til at det var en formidabel vekst i tamreinbestanden etter at norske reindriftsamer introduserte tamreindriften på dette kontinentet i slutten av det forrige århundret. Fra en start på ca. 1700 dyr i 1894 skal bestanden ha vokst til ca. 600 000 dyr i 1939 da samene ble utestengt fra tamreindriften i området. Like etter opplevde man ett stort og plutselige fall i tamreinbestanden der. I de nordiske landene har tamreindriften opplevd en kraftig vekst i reintallet i de siste 20-25 år. Veksten nådde sin topp i 1989 da reiantallet i

---

²Det vises til opptegnelser gjort av en kinesiske munk i år 499 e. Kr. om et folk i landet Fu-sang som drev hjorteavl, melket dyrene, og brukte dem som kjøredyr. Det er alminnelig antatt at det denne munken har beskrevet er tamreindrift. Det antas videre at landet som beskrives er traktene rundt Bajkalsjøen.

enkelte områder hadde vokst med opptil 100% av det som var nivået da reinantallet var på det lågeste ved utgangen av 2. verdenskrig. Til tross for vekst i deler av næringen har den totale bestanden av tamrein i verden blitt redusert med ca. 40% i dette århundret. Selv om reduksjonen i reinantallet nå synes å ha flatet ut, så har den ikke stoppet opp. Det foreligger en viss fare for at tamreindriften vil reduseres ytterligere. Det er i dag et betydelig press på reindriften sine arealer fra annen utnyttelse av områdene. Videre oppleves det økt konkurranse på beitenes grunnet vekst i villreinbestandene. Og sist, men ikke minst, en vekst i rovdyrbestandene over hele det arktiske området skaper nå problemer for store deler av næringen.

Tamreindriften har tradisjonelt fått det meste av sitt materielle behov dekket fra reinen. Kjøtt, innmat, blod og melk har gått til konsum, både til eget bruk og for salg. Skinn og sener har vært viktige for produksjon av klær og utstyr som er brukt i driften. Reinen har også vært, og er fremdeles, viktig som transportdyr. Det er kjøttet som er hovedproduktet i næringen, nå som tidligere³. Tamreindriften sine årlige kjøttproduksjoner (som tilbys for salg) anslås å ligge på ca. 17-18 500 tonn. (Nordisk andel utgjør ca. 30-33% av dette). Førstehåndsverdien av kjøttproduksjonen anslås å svare til ca. 47,5 mill. USD pr år. (Av dette utgjør den nordiske andelen ca. 65-70%). Det interessante i regnestykket ovenfor er at det viser et betydelig uutnyttet potensiale i reinkjøttproduksjonen utenfor Norden. Det gjelder både på produksjonssiden og på markedssiden. Det bør således være realistisk å ha et mål om å øke de totale kjøttinntektene med minimum 25% i forhold til det man oppnår i dag. I så fall vil det kunne gi en inntektsøkning på opptil 40% i de delene av tamreindriften hvor egeninntjeningen er lavest i dag. Sett fra et urbefolkningsperspektiv ville dette være av avgjørende betydning for fremtiden. Det ville gi de berørte en sjanse til å bygge sin eksistens på egen innsats.

Reindriften i verden utgjør i dag anslagsvis 50 000 mennesker⁴. Det antas at sysselsettingseffekten i næringen ligger et sted rundt 25 000 årsverk. Hvor stor sysselsettingen i næringen har vært gjennom tidene vites ikke. Det fins heller ikke sikre data om utviklingen i reindriften i dette århundret. Tamreindriften er urbefolkningsnæringen fremfor noen annen. Det fins en rekke forskjellige urbefolkningsgrupper som kan regnes som opprinnelige reindriftsfolk. Disse har gjennom tidene bodd spredt over store områder, uten å komme i særlig kontakt med hverandre. Det er nærliggende å anta at tilblivelsen av de mange etniske minoriteter som fins i nordområdene, nettopp kan skyldes deres tilknytning til tamreindriften. Det er ingen som i dag kan si med sikkerhet hvem som hører til de opprinnelige reindriftsfolkene. Men man vet at noen av dem som regnes som reindriftsfolk i dag, har drevet med tamreindriften i uminnelige tider. Det gjelder bl.a. samene, nenetserne, khantiene, mansiene, selkupene, evenerne, evenkiene, tofalarne, kamassene, chuvanene, jukagirene, korjakene, chukchiene, dolganene, m.fl. I tillegg har vi bl.a. negidalene, nganasanene, entsine, khetene, olchiene, orokene, m.fl. som er representert i tamreindriften i dag, og som kan ha vært opprinnelige reindriftsfolk.

---

³I dag er også bløthorn "pant" et viktig salgsvare i de områdene som ligger vanskeligst tilgjengelig for transport av kjøtt til markedene. Det gjelder store deler av tamreindriften i Russland, Mongolia, China, Alaska og Canada. Det anslås at den årlige produksjonen av "pant" i tamreindriften ligger på 100-180 tonn i året, med en førstehåndsverdi tilsvarende 1,8-3,3 mill USD. I tillegg er skinn og "gamas" (skankeskinn) viktige salgsvarer for tamreindriften, spesielt i Russland.

⁴Reindriften i verden utgjør ca. 5% av de nordlige urbefolkningene som utgjør ca. 1 mill. mennesker til sammen. Innenfor reindriften bor det i dag ca. 13 mill. mennesker, hvorav ca. 11 mill. i nordområdene i Russland.

I den senere tid er det kommet noen nye grupper inn i næringen. Her kan vi skille mellom tre ulike inntredener: Komiene og jakutene var de første nye gruppene vi kjenner til. De kom inn i tamreindriften for 4-500 år siden. Det som er spesielt med disse gruppene er at de adopterte alt ved tamreindriften, selv om begge grupper tilhørte jordbrukskulturer. De som begynte med tamreindrift, skiller seg i dag ikke ut fra de opprinnelige reindriftsfolkene kulturelt sett. De har m.a.o. foretatt det noen vil kalle for et "kulturelt tilbakesteg", utfra at jordbrukskulturen av mange blir ansett å ligge på et høyere kulturtrinn enn tamreindriften. I så fall har man her et håndfast bevis på at kulturell reorientering er mulig. Det forteller oss dessuten at man ikke kan ta det for gitt at rekrutteringen til tamreindriften bare kan ha skjedd fra "lavere" jeger- og fangstsamfunn. Utfra dette kan man heller ikke utelukke muligheten av at tamreindriften kan ha vært betraktet som det høyeste kulturtrinnet i nordområdene i tidligere tider. Finlendere, nordmenn og russere kom inn i næringen for noen århundrer siden. Disse representantene for majoritetsfolk har ikke inntatt de opprinnelige reindriftsfolkenes livsform på samme måte som komiene og jakutene har gjort det. Til det er deres tid i tamreindriften for kort. Men det er åpenbart at også disse må ha vurdert overgangen til tamreindriften som en utvikling, og ikke som et kulturelt tilbakesteg. Introduksjonen av tamreindriften i Nord-Amerika og Grønland i tiden 1894-1954 førte til at tre nye urbefolkningsgrupper kom inn i tamreindriften. Det gjaldt yupik-eskimoene, inuipaq-eksimoene og inuittene. Det interessante med deres inntreden er at de, som naturfolk med bakgrunn i jegersamfunnet, har hatt visse problemer med å innpasse seg et liv som reindriftsfolk. Her aner man at det ligger noe under som det kanskje er en idé å se litt nærmere på.

Tamreindriften er fremdeles en urbefolkningsnæring på den måten at det store flertallet av utøvere fortsatt rekrutteres fra urbefolkningsgruppene. Men styringen i næringen synes i dag å gå mer og mer over på andres hender. Tap av selvstyre skyldes altså ikke mindretallighet, selv om det også er tilfelle for noen regioners del. Årsaken ligger først og fremst i en voksende vilje til kontroll og detaljstyring fra nasjonalstatenes side. Dette gir ofte utslag i overdrevent styringsiver på det lokale planet. Utviklingen er bekymringsfull fordi den truer reindriftsfolkenes kultur og eksistens. Ekstra bekymringsfullt er det at man ved utgangen av det 20. århundret opplever at holdninger som tillater å se bort fra det faktum at det er reindriftsfolkene selv, og bare de alene, som har båret fram tamreindriften gjennom alle tider, fremdels får lov til leve i beste velgående. At verdenssamfunnet ikke er mer opptatt av at urbefolkningene holder på å bli fratatt innflytelse over sin eldgamle næring, er en alvorlig tankevekker. Dette bør bekymre flere enn akkurat dem det gjelder.

Prioriterte forskningsoppgaver

Med dette som bakgrunn vil jeg nå gå over til å snakke om hvordan forskningen kan tjene tamreindriften og være med på å sikre reindriftsfolkenes fremtid. Men før jeg gjør det, vil jeg si noen ord om reinforskningen i Norden, sett fra mitt ståsted som leder for WRH: Det har ofte blitt sagt at altfor mye av reinforskningen dreier seg om biologi og dyrefysiologi. Jeg kan være enig i at det fins vesentlige mangler i reinforskningen. Men jeg kan på ingen måte være med på å legge skylda for det på de reinforskingsmiljøene som fins. Det ville være galt og urettferdig av meg. Hvis noen skal anklages for at man ikke har kommet videre i reinforskningen, så må det være de nasjonale forsknings- og utdanningsinstitusjonene. Jeg tror ikke at jeg tar for hårdt i når jeg sier at disse aldri har hatt, eller følt behov for å ha, et helhetlig forskningsprogram hva angår tamreindriften. Biologi og dyrefysiologi er liksom det lengste man har villet strekke seg til. Eksempelvis er mye av den reinforskningen som i dag

fins i Norge, i hovedsak bygd opp takket være midler fra reindriften⁵. Når det gjelder Sverige og Finland, kjenner jeg ikke til hvordan reinforskningen er finansiert i disse land, men jeg mener å vite at også der kan man satse mer på reinforskningen. Når det er sagt, må jeg også legge til noe som veier tungt den andre veien. Situasjonen er nemlig den at hadde det ikke vært for den reinforskningen som faktisk fins i de nordiske landene, så ville det vært svært lite igjen av reinforskning på verdensbasis⁶. For tamreindriften er det viktig å vektlegge det positive i at man i det hele tatt har etablerte reinforskingsmiljøer. Med det vil jeg ha sagt, med adresse til de som måtte føle seg truffet, at vi må være svært bevisst på å ikke se oss blind på de mangler som helt klart er til stede på forskningssiden. Som en næring med begrensede økonomiske midler, må man lære seg å godta at "det er den som betaler, som bestil-er musikken". Det betyr ikke at jeg mener at vi skal avstå fra å prøve å få utvidet fagfeltene innenfor reindriftsforskningen. Men vi må for all del ikke la politikerne slippe løs med smarte løsninger der man bygger opp noe nytt ved å bygge ned det som allerede er etablert. For da vil vi ikke være et skritt lengre. Å be om økt forskning omkring tamreindriften betyr aldeles ikke at vi er ute etter å skifte ut verktøyet. Det betyr at vi trenger et større "utvalg" av verktøy.

Bevaring av reinbeitene er en prioritert oppgave

En av de viktigste oppgaven for fremtiden er bevaringen av reinbeitene. Denne oppgaven må uansett gis prioritet. Når det er tale om bevaring av reinbeitene er det to ting vi snakker om:

1. Vern mot inngrep i reindriftsområdene

Situasjonen for tamreindriften er at den ikke disponerer, eller kan regne med å få lov til å disponere sine beitearealer alene. Med så store utmarksarealer som tamreindriften disponerer, må man alltid regne med konkurranse på beitene. I dag er flerbruk av reindriftsområdene det normale, og ikke unntaket. Ikke i noen land der tamreindriften utøves fins, det et lovverk som garanterer næringen disposisjonsrett over sine beiteområder. I beste fall gir lovverket en rett til økonomisk erstatning ved inngrep, men ikke rett til å nekte inngrep for enhver pris⁷. Det er også viktig å ha for øyet at tamreindriften neppe kan regne med å få til et bedret rettslig vern av sine beitearealer enn det man har i dag. Selv om tamreindriften disponerer store arealer, er den meget utsatt mot inngrep. Enkelte typer inngrep er vanskeligere å takle enn andre⁸. Men

---

⁵At det i dag fins et eget reinforskingsmiljø i Norge er det tidligere reindriftsjef Ole K. Sara som må ha mye av æren for. I hans tid gikk reindriftsforvaltningen inn for å styrke forskningskompetanse på rein ved Universitetet i Tromsø [ved avdeling for arktisk biologi (AAB) og ved institutt for biologi og geologi (IBG)], samt ved Norges landbrukshøgskole på Ås. Det bevilges årlig ca. 5 mill. kr til reinforskningen over reindriftsavtalen. I tillegg er det bygd opp en ny forskningstasjon ved AAB delvis med midler over reindriftsavtalen. I løpet av de siste 10 år er det bevilget anslagsvis ca. 100 mill. kr. til reinforskningen i Norge over reindriftsavtalen.

⁶Ved siden av de nordiske landene er det særlig Russland som har tradisjoner og kompetanse innenfor reinforskningen. I dag hemmes imidlertid forskningen der av det økonomiske uføret landet er inne i. Tradisjonsrike forskningsinstitusjoner ligger delvis uvirksomme og er delvis stengt i dag p.g.a. manglende bevilgninger.

⁷Tamreindriften har et ekspropriasjonsrettslig vern på sine beitearealer nesten i alle land. Det beste vernet (i teorien) har tamreindriften i Russland hvor næringen har nærmest lovfestet vetorett mot inngrep i beitearealene. I Norge, Sverige, Grønland, Canada og Alaska har urbefolkningen lovbeskyttet enerett på reindrift i sine områder. Også i Russland er det vedtatt en lov som åpner for å utpeke områder hvor urbefolkningen skal kunne få enerett til tamreindrift og annen naturutnyttelse.

for de fleste inngrep gjelder at tamreindriften i realiteten har svært lite å stille opp med i dag, selv om det skulle finnes vilje til stede for å verne viktige beitearealer for næringen. Det haster derfor å finne frem til strategier som kan forhindre at viktige reinbeitearealer går tapt. Vern av reinbeitearealer har hittil bygd nesten utelukkende på politiske kunnskaper. Det holder ikke i lengden. Man må over på at vernet skjer på bakgrunn av faktiske kunnskaper. Det er her forskningsiden kan bidra. Det næringen trenger først og fremst, er hjelp til å synliggjøre sine arealbehov på en bedre måte enn hittil. På den måten kan det være en sjanse for at de som bestemmer, kan ta de riktige avgjørelsene. Den faglige tyngden som forskningsiden representerer, ville dessuten være et viktig støtte i tamreindriftens kamp mot sterke utbyggingskrefter. Utfordringen til forskerne ligger i at det faktisk er bare de som kan ha en nøkkelrolle i sikringen av viktige reinbeitearealer for fremtiden.

2 Forvaltningsrelatert forskning

Reindriftens bruk av beitene må være slik at det ikke oppstår varige skader på arealene. Den største faren i så måte ligger i bruken av tekniske og mekaniske hjelpemidler i næringen. Her kan man bl.a. nevne bruk av motorkjøretøyer på bar mark som en trussel. Våre valg av hjelpemidler har en nær sammenheng med hvordan flokkene er bygd opp. Størrelse og indre struktur i flokkene er viktige nøkkelord i denne sammenhengen⁹. På dette området har det skjedd en dramatisk endring i den nordiske reindriften i løpet av de siste 20 år. Strukturen i flokkene er endret i en retning som har ført til økt mekanisering i drifta, ved siden av at det også har forårsaket endringer i driftsmønsteret i enkelte deler av reindriften. Mon tro om det ikke nå er på tide å gjøre et forsøk på en seriøs analyse av konsekvensene av denne utviklingen? Selv om ingen tror at man kan reversere utviklingen tilbake til "steinalderen", kan man ikke utelukke at økt innsikt på området kan bidra til en bedre beiteforvaltning i fremtiden.

Reinantallet blir av mange betraktet som den store trusselen mot beitene. Det er likevel vanskelig å være enig i at det kan forårsake varig tap av beiteland. En logikk som bygger på at reinen så å si er i stand til å beite seg ut av historien, er rett og slett for drøy. Men på den andre siden bringer diskusjonene om reintallet svært mye negativ fokus på tamreindriften. I dag opplever man det sterkest i de nordiske landene. Dette er bekymringsfullt fordi det gir fritt spillerom for å bringe vikarierende motiver til torgs, noe som i neste omgang kan føre til grove overtramp mot tamreindriften, og i verste fall til tap av fremtidige muligheter. I dag er det natur- og miljøverninteressene som leder an i den offentlige debatten om utmarka. Debat-

---

⁸De vanskeligste inngrepene i dag er a) inngrep i forbindelse med befolkningsvekst i reindriftsområdene i Norden, og b) de store utbyggingsplanene for olje- og gassvirksomheten i Nordvest-Russland. Når det gjelder det første har det i løpet av de siste 100 år skjedd en reduksjon av områder med typisk villmarkspreget med ca. 50% innenfor reinbeiteområdene. Og utviklingen har på ingen måte stoppet opp. Når det gjelder olje- og gassvirksomheten i Nordvest-Russland er den inne i en oppstartfase. Oljereservene i området er like store som i Nordsjøen, og gassforekomstene utgjør ca. 90% av Russlands gassreserver. Det sier seg selv at omfanget av olje- og gassvirksomheten i Nordvest-Russland kan føre til at store og viktige reinbeitearealer kan gå tapt for alltid.

⁹Erfaringene viser at flokksammensetning har avgjørende betydning for organiseringen av driften. Ved å satse på en "industriflokk" med kun produktivitet for øyet, vil man få en endret flokkadferd mot en mer ustyrkelig flokk. Det kommer av at flokkens naturlige bremseeffekt svekkes ved mangel på voksne bukker i flokken. Hovedregelen er at dess større andel bukker i flokken dess letter å håndtere den. Uten naturlig bremseeffekt utnytter flokken beitene dårlig ved at den vandrer mer enn normalt. Den er også vanskeligere å styre med f. eks. hund. Det betyr større krav til mobilitet hos gjeteren (motoriserte hjelpemidler), og behov for ekstra hjelpemidler i gjetingen (gjerder). Det ene fører med seg det andre. En "industriflokk" har større årlig tilvekst enn en tradisjonell flokk. Det er positivt på en måte, men negativt i en situasjon hvor svært mange ønsker å etablere seg i en trengt næring.

ten har etter min mening kjørt seg inn i et blindspor ved at man setter vern opp mot bruk. Et slikt utgangspunkt gjør at tamreindriften, som gjennom tidene har overlevd på en strategi hvor vern og bruk har gått hand i hand, er blitt plassert på sidelinja. Næringen er i realiteten avvist som samarbeidspartner, selv om den har vært, er fortsatt, og vil komme til å være, den største brukeren av utmarka i de arktiske områdene. Det er m.a.o. lagt til rette for alles kamp mot alle. I en slik konflikt er det ofte naturgrunnet som er den store taperen. Det er nødvendig å skaffe seg et mer nyansert bilde av den faktiske situasjonen m.h.t. hvilke langsiktige virkninger reintallet har for beitene. På dette området har reinforskningen mye den kan bidra med.

Myndighetenes forvaltning av reindriften er noe vi ikke kommer utenom når vi snakker om reindriftens eget bruk av områdene. Det er forvaltningen som legger premissene for næringsutøvelsen, enten man liker det eller ikke. Meg bekjent har ingen forvaltningsregime klart å takle oppgaven med å integrere reindriftsfolkernes egen organisasjonskultur i sine styringsmodeller. Det har ført til at forvaltningen og næringen ofte kommer på kant med hverandre. Ved uoverensstemmelser er ikke veien lang til at forvaltningsapparatet påtar seg en formynderrolle i stedet for å prøve å utnytte den samlede kompetanse som fins i næringen. Det fins dessverre en rekke eksempler på feilslått forvaltning overfor tamreindriften overalt hvor den drives. Og enda verre - det fins også eksempler på grove overtramp mot reindriftsfolkene fra forvaltningens side. Det groveste eksempelet er kollektiviseringen av tamreindriften i det gamle Sovjetsamveldet, som førte til at reindriftsfolkene ble fratatt innflytelsen over sin egen næring¹⁰.

Også i de nordiske landene, der myndighetenes aktive deltakelse i forvaltningen av næringen ikke har en lengre historie enn knapt 20 år, ser man allerede klare tendenser til en vilje til å overstyre næringen. Det paradoksale i situasjonen er at de problemer man ser i tamreindriften i Norden i dag, og som av mange blir betegnet som katastrofale, har delvis vokst frem i kjølvannet av de reguleringer myndighetene selv har satt i verk¹¹. Den som har fulgt med i debatten om reindriften i de nordiske landene, har ikke kunnet unngå å registrere at troen på at ting kan løses ovenfra og ned, og mistro til de løsninger næringen selv står for, har vokst proporsjonalt med problemene¹². Man nærmer seg faretruende en situasjon der "bordet fanger", slik at både den som forvalter, og de som blir forvaltet, blir offer for de ytre kreftenes tilfeldige spill. Holdninger om at reindriften ikke er i stand til å se sitt eget beste, synes å bli

---

¹⁰I dag holder man på å privatisere kollektivbrukene i Russland. I de sentrale områdene, som f. eks. i Jamal-regionen med ca. 0,5 mill. tamrein, er over 60% av næringen privatisert i dag. Selv om tamreindriften i Russland ble påført store problemer med kollektiviseringen, har næringen greid å beholde det viktigste ved reindriftskulturen intakt. Årsaken ligger sannsynligvis i at statsmakten ikke kunne utøve en effektiv kontroll i de svært avsidesliggende bområdene for reindriftsfolkene. Tamreindriften har derfor greid å beholde og videreføre tradisjonell fagkunnskap. Den er således rimelig godt rustet til å kunne innta sin opprinnelige form.

¹¹Her skal for ordens skyld nevnes at også store endringer i reindriftssamfunnet i den samme perioden har bidratt til å forsterke problemene i næringen.

¹²I alle de nordiske landene har man opplevd problemer med for høyt reintall i forhold til det som anses for-svarlig. I Sverige og Finland har reinantallet gått mye ned de siste år. I Finland løste man dessuten problemet ved å sette inn tvangstiltak for å få slaktet ned den overtallige reinen. Reinantallet i Norge har også gått ned, men her fins det ennå noen områder hvor reinantallet anses å ligge for høyt. I Norge er tamreindriften konsesjonsbelagt. Norske myndigheter ønsker også å sette inn tvangstiltak for slakting på en måte som skal både føre til nedgang i reinantallet og utjamning av reintallet på driftsenhetene, uavhengig av antall familiemedlemmer bak den enkelte konsesjon. Det siste har skapt stor motstand mot de annonserte reguleringene.

stadig mer utbredte. Disse oppleves såpass massivt at man nesten griper seg i å lure på hvordan næringen i det hele tatt har vært i stand til å overleve i tusenvis av år, uten et statlig forvaltningsregime! Men den virkelige faren ligger i om næringen mister troen på seg selv. For da har man fratatt enkeltmenneskene ansvaret for sin egen næring. En tilspisset konflikt mellom næringen og forvaltningen er derfor på ingen måte ønskelig. Etter min mening er det nødvendig å jobbe bevisst for å få til en forvaltningen av tamreindriften der faktiske kunnskaper suppleres med opplagrede (tradisjonelle) kunnskaper. Det bør være målet for forvaltningen i alle tamreinområder, uavhengig av hvilken forfatning næringen i det enkelte område måtte befinne seg i. For det er absolutt umulig å stille med "blanke ark" i denne sammenhengen, for deretter å skissere modeller og løsninger etter eget for godtbeholdende. En driftsmodell som har fungert over lang tid, er sjelden bygd på tilfeldigheter.

En viktig oppgave for den forvaltningsrelaterte forskningen vil være å evaluere de tiltak som settes ut i livet fra forvaltningens side. Etter min mening er det nødvendig å legge seg i selen for å etablere systemer med en skarpere skille mellom forskning og forvaltning enn det som er tilfellet i dag. Man må søke å unngå at de som forvalter makta (og pengene), også får lov til å forvalte "sannheten". For det er ingen gitt å klare å takle en slik rolle. Det er i dag ganske vanlig at tiltak både utarbeides, fremmes, og evalueres av forvaltningens egen fagkompetanse. Faren for uheldige sammenblandinger av roller er derfor i høy grad til stede. Dette har også et selvforsterkende negativt element i seg. Man får en situasjon der forvaltningen kan bli så glad i sin egen "baby" at de får sterke motforestillinger mot å la andre røre ved den. Det øker faren for at beslutningene bygges mer på en politisk forståelse enn på faktiske kunnskaper. Det bør derfor være i alles interesse at man søker å etablere styringsmodeller hvor disse to ting skilles. Som et første skritt kan man begynne med å revurdere noen av de opplegg man har for evaluering av forvaltningens virksomhet¹³. Men det langsiktige målet må være at alt av forskning flyttes fra forvaltningen til de som har det nasjonale ansvaret på forskningsiden. Da får forvaltningen konsentrert seg om det som er deres oppgaver og ansvar¹⁴.

Nye utfordringer

Både reindriftsforvaltningen og reinforskningen må bygge på at tamreindriften er selve bærebjelken for de nordlige urbefolkningenes kultur og livsform. Det må vektlegges at tamreindriften har en lang historie, og en enda lengre forhistorie i de arktiske strøk. Den har gjennomgått en langvarig utviklingsprosess som har vært betingelsesløst knyttet til naturmiljøet i nord - fra de første menneskene bosatte seg i områdene, til tamreindriften fremsto som en organisert næring med nedslagsfelt over store deler av det circumpolare området. Sagt med andre ord:

---

¹³Her vises det bl.a. til norsk side hvor evalueringen skjer ved at det årlig utarbeides en "Totalregnskap for reindriftsnæringen", der reindriftsforvaltningen har sekretariatsfunksjonen i tillegg til at den er faglig premissleverandør for dette arbeidet.

¹⁴Her vises det igjen til norsk side hvor en av reindriftsforvaltningens hovedoppgaver er å behandle arealsaker som berører reindriften. Reindriftsarealene utgjør ca. 40% av Norges landområde. Det er derfor en masse arealsaker å ta stilling til hvert år. Oppbyggingen av reindriftsforvaltningen står likevel ikke i stil med denne siden av forvaltningens oppgaver. Det finnes i dag kun en jurist blant ca. 40 ansatte ved den norske reindriftsforvaltningens ytre etat.

Bevaringen av tamreindriften, og de tradisjonelle kunnskapene som næringen bygger på, er viktig ut fra et perspektiv om at det er denne livsformen naturen selv har foreskrevet for nordområdene.

Med det mener jeg å si at det må etableres en forståelse for tamreindriften som et arktisk fenomen. For å få frem et riktigere bilde av tamreindriftens plass i de arktiske områdene, er det nødvendig at reinforskningen i de enkelte land har ambisjoner utover sin egen "andedam". Forskerutveksling og studier av tamreindriften hos de forskjellige reindriftsfolk vil kunne få frem ny kunnskap, både når det gjelder tamreindriften som sådan, men også en bedre forståelse i forvaltningen av de arktiske områdene¹⁵. For de forskjellige grupper av reindriftsfolk vil det være svært nyttig å kunne se tamreindriften under ett. På den måten vil man lettere kunne identifisere elementer som er de virkelige bærebjelkene i reindriftsfolkenes kultur og livsform. Det blir stadig viktigere i en tid da endringer i samfunnsmodnetet tvinger frem store omstillinger i næringen. Det må ikke forstås dithen at det eksisterer et utbredt ønske om at tamreindriften skal forbli uendret. Tvert imot, tamreindriftens "leveregel nr. 1" har faktisk alltid vært å planlegge med høyde for endringer underveis. Dette står i skarp motsetning til landbruket som er avhengig av langsiktighet i sin planlegging¹⁶. Likevel fins det en orden og en lovmessighet i det opplegget som eksistensen av næringen hviler på. Å bryte denne kan straffe seg kraftig. Hvor langt man kan tøyte grensene før det straffer seg, er likevel vanskelig å vurdere. Det kan derfor være nyttig, både for oss selv og for de som styrer, å vite litt mer om hva vi ikke bør tukle med i den tradisjonelle tamreindriften¹⁷.

Sluttord

Med dette har jeg vært innom mye av det jeg synes bør være reinforskningens utfordringer i det 21. århundret. Som jeg har sagt tidligere, har jeg stor tro på at man med utgangspunkt i det nordiske reinforskningstiljøet vil kunne bygge opp en forskning som vil tjene tamreindriften og den fremtidige forvaltningen av de arktiske områdene. I dette ligger det også en spesiell utfordring til vår egen ungdom som bør ha de aller beste forutsetningene for å kunne gjøre en god jobb innen reinforskningen. Den kulturkompetanse som de har hjemmefra, burde være en

---

¹⁵Opplysninger fra de forskjellige reindriftsområder tyder på at man hadde en brå nedgang i tamreinbestanden i 1989 over hele det arktiske området, uten at noen var oppmerksomme på at det samme mønsteret gikk over det hele. Videre tyder opplysningene på at rovdyrbestanden er i vekst over hele det arktiske området. Heller ikke dette er viet noen oppmerksomhet i dag.

¹⁶Forvaltningsapparatene rekrutterer ofte folk fra landbruket. I de skandinaviske landene er reindriftpolitikken bygd opp på landbrukets lest, i mangel av noe annet. Kulturforskjellene kommer oftest til syne ved at man i landbruket, hvor det er store investeringsbehov, er vant til å tenke langsiktighet og stabilitet, og er mindre oppmerksomme på naturlige svingninger som er hovedregelen for en næring som må basere sin eksistens på at reien skal leve av det naturen har å tilby til enhver tid. F. eks er det naturlig å prøve å skape forutsigbarhet fra forvaltningens side, mens et slikt begrep gir lite mening for reindriftsutøveren. Man skal ikke se bort fra at kulturforskjeller er årsaken til noen av de meningsforskjeller som fins mellom forvaltningen og næringen.

¹⁷Med økende selvbevissthet og nasjonal oppvåking hos urbefolkningene er det en fare for at man blir over ivrig på egen vegne. Erfaringene viser at det i en politisk drakamp er det lett å overse ting som man vanligvis ville være mer forsiktig med. Dette er muligens spesielt for så unge "demokratier" som urbefolkningsamfunn tross alt er. På den andre siden har det vist seg svært vanskelig å nå frem med vettuge kulturargumentasjoner, i alle all hvis de ikke er helt konkrete. Å prøve å identifisere de viktigste kulturelle komponentene i tamreindriften, så langt det er mulig, har derfor et tosidig formål.

god ballast i så måte. Det skulle forundre meg stort om det ikke finnes noen representanter for samer og andre reindriftsfolk blant de fremste eksperter på de arktiske områder i det kommende århundret.

Uansett, nøkkelen til en positiv utvikling i fremtiden ligger i at vi alle har en forståelse for at det skapes et bredere internasjonalt engasjement innen reinforskningen. Det er det som trengs for bringe tamreindriften på dens rettmessige plass når det gjelder forvaltningen av de arktiske områder. Det er også det som vil gagne samfunnet som sådan.

Takk for oppmerksomheten!